

TT og Bymarka ved århundreskiftet

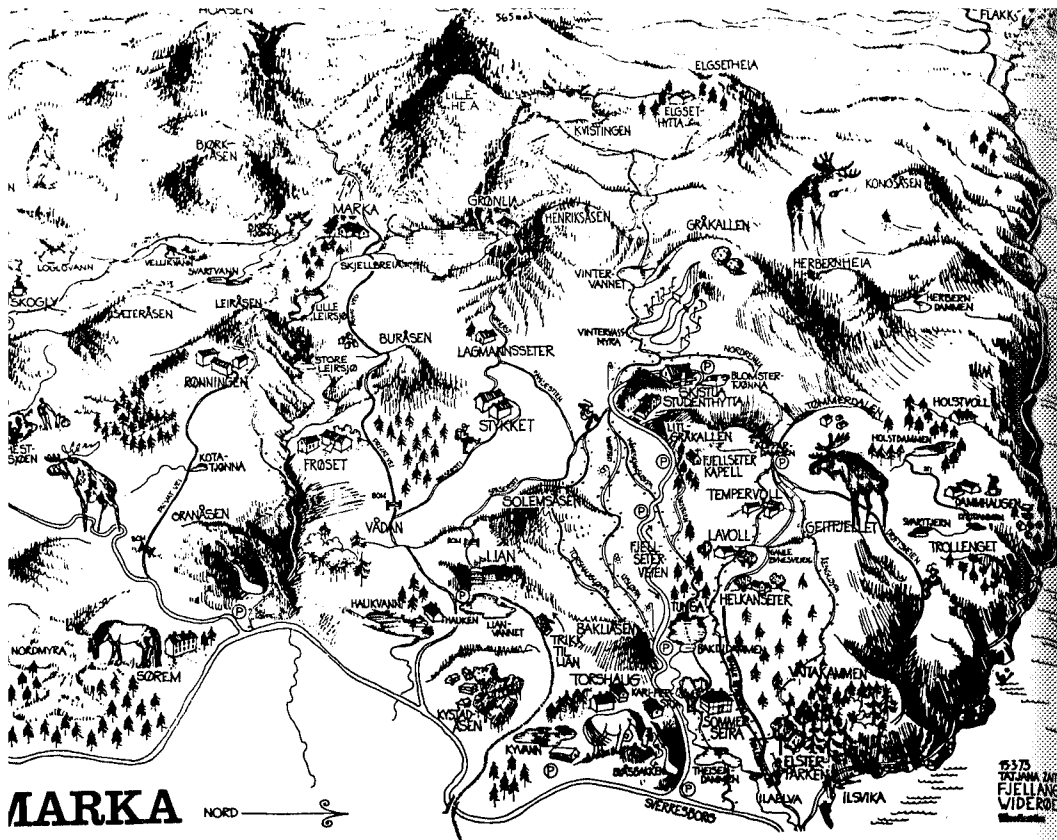
Av KRISTEN ASPAAS

Trondhjems Turistforening ble stiftet den 16. desember 1887. Interessen for den økende reisetrafikken og den økonomiske betydning turistnæringen ville få for byen og distriktet, førte til denne foreningsdannelsen. Utviklingen av friluftslivet i byens omegn og vandrelivet i fjellet ble den nye foreningens oppgaver. I Bymarka har Trondheim et glimrende terreng med skog og fjell som er ideelt for utvikling av et livlig sports- og friluftsliv både sommer og vinter. Turistforeningens fedre satte seg som et mål å vekke ungdommens interesse for marka, og de fikk åpnet adgangen til turterrenget ved å anlegge veier og stier. De sentrale områder var Gråkall- og Storheitraktene, og her anla Turistforeningen stier og oppførte hytter. Foreningen tok også initiativet til opparbeiding av en god kjørevei til Leirfossene og den nye Sanatorieveien til Fjellseter. Senere samlet Turistforeningen kreftene om utviklingen av vandrelivet i de trønderske fjellstrøk, Sylene, Orkelsjøtraktene og Trollheimen.

Den kjente fjellvandrer og turistforeningsmann, rektor Axel Sommerfelt, kom som ung lærer til Trondheim i 1887. En søndag formiddag denne høsten besteg han en fjelltopp vest for byen med et praktfullt utsyn, men han visste ikke navnet på fjellet. Ved middagsbordet kom hans medpensjonærer fram til at det måtte være Gråkallen, men ingen av dem hadde selv vært der. Byens borgere var ennå lite kjent i marka.

Turistforeningen bygde hytte ved toppen av Gråkallen i 1889, Bymarkas høyeste punkt – det trigonometriske punkt på Storheia.

(Oddvar Valstad)



Her er dagens Bymarka – rik på muligheter for trimlystne.

og Storhei-hytta stod ferdig i 1896. «Hytten er oppført helt oppe paa Fjeldets høieste Top, herfra er en vid og storartet Udsigt over de omliggende Fjelde og Bygder. Udsigten har forøvrigt meget tilfælles med den fra Graakallen,» heter det i foreningens årsmelding. I 1897 anla foreningen gangsti fra Storhei og ned til gården Marken ved Skjellbreia. Storheihytta ble et problem for Turistforeningen, her forekom stadig «spetakkel og liderlighet», satt i scene av tvilsom ungdom fra «omliggende bygdelag», som det heter i skiklubbens årsberetninger. Det medtatte og sterkt reduserte kryp-inn ble til slutt flammens rov høsten 1969, og Gråkall-hytta ble ødelagt under siste krig.

De ledende krefter innen reiselivsnæring, skiklubb og turistforening var de samme personer, og herrenes anstrengelser høstet frukter. En drivende kraft var E. A. Tønseth, en iderik pioner som betraktet friluftslivet som en folkesak. Skistua stod ferdig i 1896, og det fasjonable Fjeldsæter Turisthotel og Sanatorium ble



Elgsethytta, et populært utfartsmål for skiløpere i Bymarka.

(Oddvar Valstad)

åpnet i 1899. Det var et førsteklasses etablissement bygd for et internasjonalt publikum, og hotellet reklamerte med at Fjellseter- og Gråkallområdet var det beste vintersportsterrenget i hele Europa. «Fjeldsæterchaussen fører som den prægigste akebakke like ned til byen, og sommerturistene vil ogsaa komme frem overalt paa de av turistforeningen anlagte spadserveie,» noterer reiselivsnæringens folk fornøyd i 1917.

Til Trondheim 900-års jubileum i 1897 kom det ut en bok «Trondhjem i Fortid og Nutid». Overlærer J. Richter ved Katedralskolen, en kjent norskfilolog og fin stilist, skrev om byen i 1890-årene. I sin artikkel skildrer han ogsaa Bymarka med skogplantningne og den imponerende utsikten fra Gråkallen og Storhei. «Herhen har Trondhjems Turistforening anlagt Stier og paa begge Steder opsat Turisthytter. Lidt nedenfor Graakallen har Skiforeningen ladet opføre en Skistue med Restaurant. Allerede nu er der i disse herlige Naturomgivelser paa Søndage og i

Sommer- og lyse Vinteraftener et livligt og broget Friluftsliv. Og endmere vil dette blive Tilfældet, naar til næste Aar det nu besluttede Anleg af Sanatorium ved Fjeldsæter træder i Virksomhed. Trondhjem vil da have faaet sit Holmenkollen, der, i det mindste hvad den friske Fjeldluft og de iposante Naturomgivelser angaar, ikke staar tilbage for, hvad Kristianas Udfartssted og Fjeldsanatorium har at byde paa.

Allerede i 1892 blev der ogsaa efter Initiativ af Trondhjems Turistforening og ved Bevilgning af denne og Brændevinssamlaget ved Nedre Leros anlagt Stier og en Restaurant. Ogsaa her har især om Søndagene og i Turisttiden Tilstrømningen været meget stor. Og paa grund af den sjeldne Naturmerkverdighed i nærheden af en saavidt stor By, som de smukke Fosse frembyder, er der ingen tvil om, at besøget vil holde sig trods den mægtige konkurrence, stedet nu vil møde fra Anlæggene paa Ilebergene og ved Graakallen». Overlærer Richter har ogsaa registrert at «Trondhjems Omegn frembyder et udmerket Felt for Skisporten. Naar der en smuk Vinterdag, især en Søndag er godt Skiføre, kan man gjennom «Gjeilene» og «Løkkene» se en hel Folkevandring af skiløbende Herrer og Damer, Gutter og Piger opover til Blyberget, Fjeldsæter og Graakallen.»

I 1907 ga skoleinspektør Sven Svensen ut et hefte «Trondhjem. Byen og dens historie». Han skriver bl.a.: «Til Trondhjem hører en stor bymark. Man gaar fra sporveiens endestation tæt ved «Hjorten» op Steinberget til Wullumsgaarden, som skal være bygget av sten fra den gamle Sverresborg. Ved veien staar en mindetavle til erindring om kong Carl Johans kroningsreise, opsat 25-aarsdagen efter. Videre forbi byens vandbassæng til Fjeldsæter sanatorium, 360 m over havet og vakker utsigt. Forbi skistuen til Graakallen, 558 m. Her ser man i klart veir fra Sylene paa grænsen til havet i vest, fra Fosen i nord til Troidheimen og Snehætta i syd. Det høieste punkt i byens omegn er Storheia, 564 m over havet.»

Trondhjemmerne ved århundreskiftet så på Bymarka med turistens øyne, og derfor tok skiklubben (1884) og Turistforeningen (1887) opp arbeidet for friluftslivet i byens omegn. De ærgjerrige planene om et Trondhjems Holmenkollen ved Fjellseter og senere ved Lian ble aldri en realitet, men de stier og løyper Bymarkpionerene anla og hogg ut, er den dag i dag hovedveiene.

Fjell-Noreg

Av OLAV AUKRUST

*Du salme i skogen, der vindsus syng
kvar linnvérs natt,
du helsing frå villmark og végras og lyng –
støtt kjem du att.*

*Frå brisken den beiske og fine og stride,
frå fjellheim og vigger og vindheimar vide
kjem du, mitt hjarta til sorg og til trøyst,
du Fjell-Noregs inste, opphavlege røyst.*

*Du gufs av det norske, du ånd ifra fjell –
di klage er mi.*

*Om ingen deg høyrer, eg høyrer deg lell,
og veit kva du lid.*

*Dei runer som gudgjevne her berre ljomar,
dei lengsler som her einast skin og ber blommar
ved aurgamal ile som her berre vell –
dei er det du syng om, du vindsus i fjell.*

*Du høyrest av dine ved dag og ved natt,
du utesus.*

*Om folket ditt svik deg, kom sterkare att –
fyll vårt hus!*

*Å døyp oss i vårdagars dom over døden,
til kveik att på nytt av den norrøne mjøden –
du gufs frå det høge som her vil bli storm;
lyft elden vår eigen, i ånd og i form!*

(forts.)